

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Жив'юка Андрія Анатолійовича **«ОРГАНИ НКВД/НКГБ СРСР У ЗАХІДНІЙ ВОЛИНІ (ВЕРЕСЕНЬ 1939 – ЧЕРВЕНЬ 1941 РР.): СТРУКТУРА, КАДРОВИЙ СКЛАД, РЕПРЕСІЇ»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Для історії України характерно чимало проблем, які дотепер недостатньо чи зовсім неопрацьовані дослідниками. До вагомих причин такої ситуації слід віднести відсутність, ускладнений доступ/недосяжність, фрагментарність джерельної бази, багаторічний режим табу, запроваджений радянською владою з ідеологічних причин, дефіцит відповідних предмету дослідження пізнавальних інструментів і навичок роботи з відповідними документами (зокрема, такими, що вийшли з надр органів НКВД/НКГБ), брак адекватного термінологічного апарату тощо.

За період незалежності в українській історіографії з'явилася низка праць, присвячених певним аспектам функціонування органів держбезпеки СРСР, але серед них немає комплексного дослідження, що давало би цілісну картину їх структури, кадрового складу, репресій на Західній Волині у вересні 1939 – червні 1941 рр.

Дисертаційна праця А. А. Жив'юка, яка, до речі, є результатом багатолітніх плідних наукових пошуків, успішно заповнює вказану прогалину та надзвичайно переконливо, глибоко і цілеспрямовано аналізує діяльність, структуру, кадри, репресії органів НКВД/НКГБ на

вказаних теренах зазначеного періоду. До того ж її актуальність надзвичайно посилюється в умовах повномасштабної російсько-української війни, в ході якої репресії, кадрова політика, операції російських спецслужб певною мірою нагадують діяльність органів НКВД/НКГБ у 1939-1941 рр. А тому вивчення і врахування цього досвіду дасть змогу ефективно протистояти російському агресору.

У «Вступі» переконливо та кваліфіковано сформульовані обов'язкові атрибути дисертаційної роботи: обґрунтування вибору теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мета, завдання, об'єкт і предмет, хронологічні та географічні межі, методи дослідження, наукова новизна, науково-практичне значення, особистий внесок автора, апробація результатів дослідження, публікації, структура дослідження. Остання обумовлена внутрішньою логікою творчого задуму дисертанта, завданнями, які він перед собою поставив, і джерелами, що перебували в його розпорядженні.

Безперечно, однією з найсильніших сторін дисертації є те, що вона виконана на вражаючій джерельній базі. А. А. Жив'юк продемонстрував неабияку наполегливість у пошуку та введені у науковий обіг документальних джерел, чимало яких виявлено та використано вперше. Це варто відзначити, враховуючи специфіку і складний режим доступу до архівних фондів спецслужб, незавершеність процедури їхнього розсекречення. Зокрема, залучення 383 архівних справ із 14 вітчизняних і зарубіжних архівосховищ, матеріали 77 документальних збірників, численної мемуарної літератури, інших видів джерел створило надійний фундамент для аналітичних операцій, детального студіювання складних

проблем, порівняльних характеристик, достовірних і глибоко аргументованих висновків та теоретичних міркувань. Відзначимо також, що усвідомлюючи недоліки мемуарної літератури, дисертант критично підійшов до залучення спогадів безпосередніх учасників описуваних подій, завдяки чому у праці здійснювалися просопографічні реконструкції, встановлювалися особисті якості енкаведистів, з'ясовувалися мотиви їхніх вчинків.

А. А. Жив'юк здійснив ретельне та сумлінне з погляду академічної доброчесності історіографічне дослідження, з'ясував основні чинники впливу на формування історіографії та змістовно-концептуальну спрямованість. Звідси не викликає заперечення його висновок про те, що наявна історіографічна ситуація увиразнила необхідність комплексного дослідження стосовно виконавців Зачистки Західної Волині 1939-1941 рр., усунути історіографічні суперечності, опрацювати дослідницьку модель, яка може бути застосована для подібних студій стосовно інших західних областей України, а також Білорусі і країн Балтії.

Серед основних досягнутих А. А. Жив'юком наукових результатів слід відзначити наступні:

- висвітлення особливостей формування, еволюції, службових характеристик особового складу органів НКВД/НКГБ, зокрема, на прикладі Рівненської області;
- окреслення проблеми взаємовідносин регіонального компартійного керівництва і територіальних органів НКВД/НКГБ;

- дослідження специфіки підготовки та ротації кадрів вказаних органів, в тому числі через зв'язок Зачистки Західної України з Великим терором і попередніми практиками більшовицьких екстермінацій;
- розкриття характеру і форм взаємодії/протистояння співробітників НКВД/НКГБ та місцевого населення;
- показ розкладаючого впливу широкого застосування зазначеними органами на стан суспільної моралі та на ефективність стратегій супротиву радянській владі;
- простеження зіткнень органів держбезпеки з підпіллям УНР у Західній Волині;
- розгляд особливостей функціонування в Західній Волині радянської пенітенціарної системи – структури, штатів, службових характеристик особового складу, умов утримання в'язнів;
- аргументація та дешифрування більшої частини «рівненського» списку осіб, вбитих за рішенням політбюро ЦК ВКП(б) від 5 вересня 1940 р. із введенням до наукового обігу масиву збережених КНД та анкет спецпоселенців тощо.

Вищезазначене підтверджує наукову новизну отриманих результатів, яка полягає у комплексному аналізі особового складу і діяльності вказаних органів у Західній Волині, як інструменту, спрямованого на політичне, економічне, ідеологічне, духовне підкорення населення волинського регіону у 1939-1941 рр.

Основні напрацювання автора під час підготовки кваліфікаційної роботи ґрунтовно апробовані у публікаціях та під час наукових форумів.

Автореферат належним чином відображає зміст дисертації.

Матеріали і положення дисертації заслуговують на активне залучення до підготовки узагальнюючих праць із новітньої історії України та інших країн, розробки лекційних курсів, застосування в науково-краєзнавчій і музейній роботі тощо.

Отже, А. А. Жив'юк у представлений до захисту дисертації уперше в українській і зарубіжній історіографії комплексно дослідив проблему на широкій джерельній базі та на основі власного доробку і наукових праць його попередників.

Відзначаючи безсумнівні здобутки дисертанта, слід висловити окремі зауваження та рекомендації. На наш погляд, дискусійною видається концепція висвітлення історіографії проблеми суцільним потоком, пов'язаним з етапами відкриття доступу до джерел без диференціації на українську та зарубіжну історіографію, що унеможливило розгляд особливостей різних історіографічних шкіл.

Вважаємо, що деякі фрагменти історіографічного підрозділу мають оглядово-анотаційний характер, позбавлений критичного аналізу доробку попередників.

При аналізі джерельної бази дослідження варто було б ширше розкрити репертуар і зміст використаних спогадів і періодичної преси.

У тексті йдеться про дешифрування автором списків жертв першої і другої масових операцій НКВД/НКГБ у Рівненській області з наведенням відповідних цифрових даних. Водночас поіменний реєстр (або його фрагменти) не представлено ні в тексті, ні в додатках до роботи.

У тексті іноді зустрічаються невдалі стилістичні звороти, вирази та словосполучення.

Однак висловлені зауваження не мають принципового значення і не впливають на загальну високу оцінку дисертації, що є оригінальним, самостійним дослідженням актуальної і недостатньо вивченої теми, відповідає спеціальності 07.00.01 – історія України та профілю спеціалізованої вченої ради, до якої її надано до захисту.

Зазначене дає підстави зробити висновок, що дисертація «Органи НКВД/НКГБ СРСР у Західній Волині (вересень 1939 – червень 1941 рр.): структура, кадровий склад, репресії» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, виконаним із дотриманням вимог пунктів 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами та доповненнями, внесеними згідно з постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р. та № 607 від 15.07.2020 р.), а його автор – Жив'юк Андрій Анатолійович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії ім. проф.

М. П. Ковальського

Національного університету

«Острозька академія»

В. В. Трофимович
В. В. Трофимович

Ліцензія
Трофимовича ВВ
підтверджую
проф. М. П. Ковальського
23.12.2024р.